

ریشده پای

بارزایه ترازی «فیلوکتس» اثر سوفوکلز

مرتضی غیاثی

سیرشناسه : غیاث مرتضی، ۱۳۶۶-
عنوان و نام پدیدآور : ریشده‌های بازروایی تراژدی فیلوکتس اثر سوفوکلس / مرتضی غیاثی؛ ویراستار مریم فضل‌اللهی.

* مشخصات نشر : تهران: علمی، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری : [۱۴۷] ص.؛ تصویر ۲۱/۵×۲۸/۵ س.م.

شابک : ۱۰۰۰۰۰ ریال؛ ۹۷۸-۶۰۰-۶۹۲۹-۴-۱۰۰۰۰۰

وضعیت فهرست نویسی: قیفا

یادداشت : کتاب حاضر اقتباسی از نمایشنامه یونانی تحت عنوان «فیلوکتس» اثر سوفوکلس است.

یادداشت : عنوان دیگر: ریشده‌های بازروایی داستان‌های فارسی فیلوکتس اثر سوفوکلس.

یادداشت : کتابنامه: ص. [۱۴۷]

عنوان دیگر : بازروایی تراژدی فیلوکتس اثر سوفوکلس.

عنوان دیگر : ریشده‌های بازروایی تراژدی فیلوکتس اثر سوفوکلس.

موضوع : داستان‌های فارسی - قرن ۱۴

موضوع : سوفوکلس، ۴۹۶ - ۴۰۶ ق.م فیلوکتس - اقتباس‌ها

موضوع : Persian fiction - 20th century

شناسه افزوده : سوفوکلس، ۴۹۶ - ۴۰۶ ق.م فیلوکتس

رده‌بندی کنگره : ۱۳۹۵ ی۲۹/۳۵۵ PIR

رده‌بندی دیویی : ۸۶۳/۶۲

شماره‌ی کتابشناسی ملی : ۴۵۹۳۳۲۷

ریشیده پای: بازروایی فلسفه نیلوکتس اثر سوفوکلِس

تألیف: مرتضی غیاثی

ناشر: مرتضی غیاثی

چاپ اول: ۱۳۹۵

شمارگان: ۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۴-۶۹۲۹-۰

(کلیه حقوق برای ناشر محفوظ است)

فهرست مندرجات

۷	پیشگفتار
۱۹	ریشیه‌های
۷۵	شناختن اسطوره‌های
۱۴۷	منابع و مآخذ

www.ketab.ir

پیشگفتار

متنی که پیش رو دارید، بازروایی داستانی «فیلوکتس»^۱ اثر تراژدی‌نویس مشهور یونانی، سوفوکلس^۲ است. فرایند بازروایی این اثر شامل عرضه‌ی مؤلفه‌های محوری آن و افزودن یا استن و حذف مؤلفه‌های دیگر بوده است. هرچند بازروایی با این تعریف کمتر شناخته شده است، اما تجربه‌های فراوانی از آن در زبان فارسی وجود دارد. این تجربه‌ها عموماً شامل بازروایی تون کهن به نثر یا زبان معاصر بوده‌اند و در پاره‌ای از موارد برای نوجوانان بازنویسی شده‌اند. اما از این جهت که متن حاضر شباهت اندکی با بازروایی‌های پیشین دارد، لازم است توضیحات بیشتری درباره‌ی چند و چون اعمال تغییرات در متن «فیلوکتس» ارائه شود تا روشن گردد که چگونه و به چه مناسبت «ریشیده‌بای» را می‌توان نوعی «بازروایی» به حساب آورد.

برای خلق مابه‌ازای یک متن بیگانه، بیش از دو رویکرد در دسترس است. همان‌طور که هرگونه برخورد با یک «نظریه» در نهایت در خطِ اصلیِ دوقطبی تأیید و انکار واقع می‌شود، برخوردها با متن نخستین نیز محدود شده به

^۱ Philoctetes

^۲ Sophocles

^۳ «ریشیده‌بای» از ترکیب «ریشیده» به معنای ریش و زخم شده با «بای» بر ساخته شده است و به معنی «آنکه پایش زخم برداشته است» می‌باشد.

دوقطبی ویژه‌ی خود هستند. یکی از این دو قطب، متنی با حداکثر شباهت و دیگری با حداقل آن است. هرچند تنوع متون برگرفته‌شده از نظر قرابت با متن نخستین، ممکن است با این تصور همراه باشد که رویکردها نیز متنوعند؛ اما درنهایت، نویسنده فقط دو راه کلی پیش رو دارد، اول آن‌که حداکثر مؤلفه‌های متن نخستین را در متن پسین وارد نماید و دوم آن‌که تنها به معدودی از آنها اکتفا کند.

ررسی ترجمه و اقتباس، به‌عنوان دو روش بیشتر شناخته‌شده، به‌روشنی نمایان می‌دهد که چگونه تلاش‌های انجام‌شده در خطِ واصلِ دوقطبی مذکور قرار می‌گیرند. ترجمه عبارتست از «برگردانِ متنی از زبانِ مبدأ به زبانِ مقصد بدون کوچک‌ترین افزایش یا کاهش در صورت و معنی»^۱، نزدیک به قطبی است که در تلاشِ ایجادِ شبیه‌ترین متن به متن نخستین است. در مقابل، اقتباس که از اعمالِ افزایش یا کاهش منع شده است به قطبِ مخالف متمایل می‌شود.

باید این نکته را در نظر داشت که ساختارهای متفاوت زبان‌ها، انتقال بدون تغییر پیام را ناممکن می‌سازد، اما این بدان معنا نیست که می‌توان ترجمه را نوعی اقتباس به حساب آورد. مترجم آن هنگام که تغییرات اجتناب‌ناپذیر باشند، به افزایش یا کاهش مؤلفه‌ها روی می‌آورد، با این حال همواره در تلاش است تا با ابزاری که در اختیار دارد، شبیه‌ترین متن به متن نخستین ارائه دهد.

اقتباس، با هنجاری کاملاً متفاوت همراه است. اقتباس‌گر خود را مقادیر به حفظ مؤلفه‌های متن نخستین نمی‌داند؛ او برحسب دیدگاه خود از میان ویژگی‌های متن، هر یک را که مناسب بداند برمی‌گیرد؛ آنان را با ویژگی‌های

^۱ هفت گفتار درباره‌ی ترجمه، کوروش صفوی، تهران، مرکز، دهم ۱۳۹۰.

دیگری که در نظر دارد درمی آمیزد و در انتها، آنها را در چیدمانی تازه ارائه می‌دهد. اقتباس از این منظر، به نوعی الگوبرداری، الهام گرفتن یا تأثیر پذیرفتن از متن نخستین شبیه است. حاصل کار، گویی متن تازه‌ای است که اقتباس‌گر خود آن را از ابتدا نقش زده باشد.

در کنار دو روش یادشده، طریق دیگری نیز پیش روست. این راه کمتر مورد توجه قرار گرفته. «بازروایی» نام دارد. بازروایی نه ترجمه است و نه اقتباس. بازروانده، برخلاف مترجم، متعهد نیست که شبیه‌ترین بازتاب را به متن نخستین ارائه دهد؛ از سوی دیگر آزادی‌اش در تغییر صورت و معنا، با اقتباس‌گر برابری نمی‌کند. بازروان شامل اخذ مؤلفه‌های محوری متن نخستین و عرضه‌ی آنها در کنار مؤلفه‌های دیگری است که مدنظر بازرواینده بوده‌اند. از این رو، بازروایی در میان ترجمه و اقتباس، بر محور دوقطبی «شباهت کامل» و «حداقل شباهت» قرار می‌گیرد.

در شکل شماره‌ی ۱، می‌توان نحوه‌ی استقرار و رابطه‌ی نسبی سه روش ترجمه، اقتباس و بازروایی را با دو قطب «حداکثر» و «حداقل» شباهت مشاهده کرد.